

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
Eduskunta
Kuuleminen 18.1.2011

1/43/11
17.1.2011

**Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto
Valtioneuvoston selonteko naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (VNS 7/2010 vp)**

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kiittää eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaa lausuntopyynnöstä.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää selontekoa naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta kattavana ja monilta osin ansiokkaana asiakirjana. Sukupuolten tasa-arvon valtavirtaistamisen näkökulmasta olisikin perusteltua, että näin laaja-alaista selontekoa käsiteltäisiin myös muissa valiokunnissa kuin nimenomaisesti sukupuolten tasa-arvoa käsittelevässä valiokunnassa. Esimerkiksi koulutuksen ja kasvatuksen osalta sukupuolierityiset kysymykset on otettu hyvin huomioon. Vaikka selonteossa otetaan huomioon niin miesten kuin naistenkin monimuotoisuus, olisi transihmisten laajempi huomioon ottaminen ollut toivottavaa.

Tasa-arvolainsäädäntö

Tasa-arvosuunnittelu

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää ensiarvoisen tärkeänä, että *tasa-arvolain tasa-arvosuunnitteluvolvoitteita täsmennetään* nykyisestä. Esimerkiksi tasa-arvosuunnitelman laatimisen yhteistyövelvoitetta tasa-arvolaisissa tulee täsmentää. Käytännössä on ilmennyt epäselvyyttä, kuka voi toimia henkilöstön edustajana ja kuinka laajaa yhteistyötä henkilöstön kanssa laki edellyttää. Muualla laadittu tasa-arvosuunnitelma on saatettu jopa vain hyväksyttää henkilöstön edustuksella, jolloin henkilöstöllä ei ole ollut aitoa vaikutusmahdollisuutta suunnitelman laatimiseen.

Pelkkä laadittujen tasa-arvosuunnitelmien lukumäärä ei anna oikeaa kuvaa säännöksen tehokkuudesta, vaan on kiinnitettävä huomiota suunnitelmien laatuun ja toimeenpanoon. Myös tasa-arvosuunnitelman seuranta ja päivittäminen on osoittautunut haasteellisiksi. Tasa-arvosuunnitelmien toimenpiteet eivät myöskään ole aina riittävän konkreettisia, eikä työpaikoilla ole välttämättä riittävää asiantuntemusta oman tasa-arvosuunnitelmansa arviointiin.

Oppilaitosten tasa-arvosuunnitteluvollisuus

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta *kannattaa selonteossa esitettyä toiminnallisen tasa-arvosuunnitteluvollisuuden ulottamista perusopetusta antaviin kouluihin*. Tasa-arvoisemmalla perusopetusympäristöllä voidaan tukea esimerkiksi vanhakantaisista sukupuolistereotyyppioista vapaisiin jatkokoulutusvalintoihin. Siten voidaan vaikuttaa työelämän segregaaation lieventymiseen sekä lisätä sukupuolisensitiivisyyden omaksumista kiinteäksi osaksi koulutyössä.

Yleisemmin oppilaitosten tasa-arvosuunnittelua on tehostettava. Opiskelijat tulee ottaa huomioon tasa-arvotyön kehittämisessä ja heidät on otettava mukaan toiminnallisen tasa-arvosuunnitelman laatimiseen. Lisäksi oppilaitosten on selkiytettävä henkilöstöpoliittisen ja toiminnallisen tasa-arvosuunnitelman välistä eroa. Myös koulutus- tai tieteenalakohtainen tasa-arvotilastointi tulisi saada kiinteäksi osaksi oppilaitosten tasa-arvosuunnitelmia.

Perusopetus syrjintä oppilaitoksissa -pykälän soveltamisalaan

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta esittää, että perusopetusta antavat oppilaitokset sisällytettäisiin tasa-arvolain syrjintä oppilaitoksissa -pykälään (8b §). Tasa-arvolain uudistuksessa vuonna 2005 perusopetus jätettiin oppilaitoksissa tapahtuvaa syrjintää koskevan pykälän soveltamisalan ulkopuolelle. Myöskään tasa-arvoselonteossa pykälää ei esitetä muutettavaksi. Tasa-arvolain uudistuksen perusteluissa viitattiin siihen, että perusopetusta koskeva lainsäädäntö tarjoaisi jo nykyisellään mahdollisuudet puuttua sukupuolen perusteella tapahtuvaan syrjintään perusopetusta antavissa kouluissa. Tämän lisäksi perusteluissa mainitaan tuomioistuimessa ajettavan tasa-arvolain mukaisen hyvityskanteen soveltuvan huonosti perusopetuslain soveltamisalalla oppilaitosten antamaan opetukseen sekä muuhun oppilaitoksen toimintaan, jossa oppilaat suurimmalta osin ovat alaikäisiä.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan julkaiseman tutkimuksen mukaan perusopetusta antavissa kouluissa tapahtuva häirintä on joissain tapauksissa alkanut jo alakoulun kolmannella luokalla. Sitä minkä tytöt kokevat häirintänä, pidetään usein koulussa poikien normaalina käyttäytymisenä. Koulun sukupuolista häirintää vähättelevän ilmapiirin takia tyttöjen mahdollisuudet vaikuttaa asiaan ovat olleet vähäiset.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa lasten ja nuorten tarvitsevan erityistä suojelua epätasa-arvoistavilta tavoilta, asenteilta ja käytännöiltä. Tasa-arvoisen ajattelun ja toiminnan pohja luodaan jo lapsuudessa, ja siksi on ensiarvoisen tärkeää, että sukupuoleen perustuvaan syrjintään puuttuttaisiin myös perusopetusta antavissa kouluissa ja ongelmista puhuttaisiin niiden oikeilla nimillä. Perusopetuslaki ei anna tarpeeksi keinoja koulussa tapahtuvaan sukupuoliseen syrjintään puuttumiseen, sukupuoleen perustuvan syrjinnän tiedostamiseen ja näkyväksi tekemiseen.

Sukupuolivähemmistöjen syrjintäsuoja tasa-arvolakiin

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää erittäin tärkeänä, että *sukupuolivähemmistöjen syrjimättömyyden suojasta säädetään laintasoisesti.* Nykyinen, pelkästään tasa-arvovaltuutetun ratkaisukäytäntöön perustuva suoja ei ole sukupuolivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden oikeusturvan ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta riittävä. Neuvottelukunta pitää tasa-arvolakia soveltuvana sijoituspaikkana sukupuolivähemmistöjen syrjintäsuojan säätämiseksi. Tasa-arvolain keskiössä ovat sukupuolten tasa-arvon edistäminen sekä syrjintäsuojan antaminen sukupuolen perusteella. Sukupuolivähemmistöjen asema ja syrjintäsuojan tarve määrittyy nimenomaan sukupuoli-identiteetin kautta ja sen sopivuudesta tai ristiriidasta yleisen nainen/mies –sukupuoli-jaottelun kanssa.

Yleinen avioliittolaki

Kuten selonteon linjauksissa todetaan (s.30, kohta 3), tulee tasa-arvoa edistää myös muussa lainsäädännössä kuin tasa-arvolaisissa. Tasa-arvoselonteossa ei kuitenkaan käsitellä avioliittolakia tai siihen liittyvää problematiikkaa. *Tasa-arvoasiain neuvottelukunta vaatii yleisen, sukupuoli-neutraalin avioliittolain toteuttamista.* Vuonna 2002 voimaan astunut parisuhdelaki on luonteeltaan syrjivä, sillä se asettaa samaa sukupuolta olevat parit eriarvoiseen asemaan suhteessa aviopareihin. Sukupuolineutraali avioliittolaki tekisi pariskunnista yhdenvertaisia riippumatta osapuolien sukupuolesta ja antaisi samaa sukupuolta oleville pareille mahdollisuuden perheen

ulkoiseen adoptioon. Yleinen avioliittolaki poistaisi myös parisuhdemuotoon liittyvät ongelmat, jossa avioliitossa oleva transhenkilö korjaa sukupuolensa: avioliitto voisi osapuolten niin halutessa jatkua normaaliin tapaan, eikä sukupuolen korjauksen vuoksi avioparia pakotettaisi avioeroon, kuten nykyisin.

Tasa-arvoviranomaisten asema

Tasa-arvoviranomaisten asema ja resursointi

Tasa-arvovaltuutetun mahdollisuuksia hoitaa laajentuneita tehtäviään on parannettava. Tasa-arvovaltuutetulle tulisi antaa lakiin kirjattu mahdollisuus syrjintätapausten sovitteluun ja korjaavien toimenpiteiden käyttöön. Tällöin syrjintää kokenut henkilö voisi saada sovittelussa rahamääräisen korvauksen hyvityksenä syrjinnästä. Lisäksi tasa-arvolain työhönottosyrjinnän kieltä tulisi kehittää sellaiseksi, ettei työhönottopäätöstä enää edellytetäisi.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää erittäin tärkeänä selonteon linjausta tasa-arvopolitiikan organisatorisen aseman vahvistamisesta. Neuvottelukunta kuitenkin painottaa, että selvitettäessä parasta hallinnollista sijoituspaikkaa *hallituksen tasa-arvoyksikölle, tulee keskeisenä kriteerinä olla sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen toteutuminen*. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta katsoo, että tasa-arvoyksikkö on sijoitettava nykyistä korkeampaan hierarkkiseen asemaan vastaamaan EU-maiden yleistä käytäntöä.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta huomauttaa, että selonteossa (s. 27, kappale 2.14) mainittu tasa-arvoviranomaisille suunnattu määrärahan lisäys vuoden 2011 budjettiin antaa resurssien kehityksestä virheellisen kuvan. Vaikka hallitusohjelmassa on yksiselitteinen kirjaus tasa-arvoviranomaisten resurssien vahvistamisesta, kolmelta tasa-arvoviranomaiselta leikattiin vuoden 2010 toimintamäärärahoista 29 %. Vuonna 2011 tasa-arvoviranomaisten määrärahat palautettiin määrärahojen leikkausta edeltäneelle tasolle, mikä selonteossa on tulkittu määrärahojen korotukseksi. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta toteaa, että tämä - sinänsä myönteinen päätös - kuitenkin vain palautti resurssit aiemmalle tasolle, ei lisännyt käytettävissä olevia resursseja toisin kuin hallitusohjelmaan on kirjattu.

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen

Tehokas sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen edellyttää nykyistä laaja-alaisempaa koordinoitua ministeriöiden välillä sekä suurempaa resursointia valtionhallinnossa. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista tulee pohtia systemaattisesti myös miesten kannalta: mitä tämä toimenpide merkitsee eri miesryhmille tai mitä seurauksia siitä on miehille. Miehiä koskettavien tasa-arvokysymysten tiedostaminen on monilta osin vasta alussa ja siksi nämä näkökulmat saattavat unohtua sukupuolivaikutuksia arvioitaessa. Tämän vuoksi neuvottelukunta pitääkin perusteltuna, että selonteon *sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista koskevissa linjauksissa nimenomaisesti olisi mainittu sukupuolivaikutusten systemaattinen pohtiminen myös miesten kannalta*.

Sukupuolinäkökulma tulee valtavirtaistaa myös eduskunnan toimintaan. Esimerkiksi asiantuntijakuulemisissa asiantuntijoista vain yksi kolmasosa on naisia. Nais- ja miespuolisten asiantuntijoiden osuus vaihtelee vahvasti riippuen siitä, mikä valiokunta tai taustataho on kyseessä. Esimerkiksi tieteen ja tutkimuksen lohkolle naisia asiantuntijoista on vain 17 %. *Tasa-arvoasiain neuvottelukunta toteaa, että selonteon valtavirtaistamista koskevissa linjauksissa olisi tullut nimenomaisesti mainita myös eduskunnan toiminta*.

Päätöksenteko

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää ensiarvoisen tärkeänä sukupuolten tasa-arvon turvaamista kuntien rakennemuutoksessa. (s.34, kappale 3) Kuntaliitoksilla näyttäisi olevan selkeitä sukupuolivaikutuksia erityisesti naisten edustukselliseen asemaan ja naisjohtajuuteen. Kuntaliiton tutkimuksen mukaan vuoden 2009 liitoskuntien valtuustoissa naisten osuudet ovat jonkin verran pienempiä kuin ennen liitosta. Varsinkin liitoskuntien reuna-alueilla naisehdokkaiden menestys oli aikaisempaa heikompi. Naisvaltuutettujen osuus luopujista oli liitoskunnissa kymmenkunta prosenttiyksikköä suurempi kuin miesvaltuutettujen osuus.

Kaikissa kunnissa, joissa kuntaliitos toteutui 1.1.2009, valittiin kunnanjohtajaksi mies. Kuntaliitoskunnissa naisten osuus on myös muissa päällikköviroissa pienempi kuin kunnissa, jotka jatkavat vanhan kuntajaon mukaan. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta painottaa, että kehitystä tulee seurata ja pohtia, onko tarvetta erityistoimenpiteisiin. Lisäksi on seurattava, minkälaisia vaikutuksia kuntaliitoksilla on miehiin ja naisiin kuntien työntekijöinä ja kunnallisten palveluiden käyttäjinä.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta esittää kiintiösäännöksen ulottamista pörssiyhtiöiden hallituksiin. Neuvottelukunta pitää ilmeisenä, että selonteossa oleva esitys hallituksen ja yksityissektorin vuoropuhelun jatkamisesta naisten urakehityksen tukemiseksi ei ole riittävä toimenpide.(s.35, kappale 4) Vaikka viime vuosina naisten osuus pörssiyhtiöiden hallituksissa on kasvanut, oli vuonna 2010 naisten osuus pörssiyhtiöiden hallitusten jäsenistä alle 17 %.

Lisäksi tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää tärkeänä selonteossa mainittua maahanmuuttajanaisten ja –miesten osallistumisen tukemista poliittiseen päätöksentekoon. (s.34, kappale 2)

Koulutus

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää tärkeänä, että oppikirjojen sukupuolivaikutusten arvioimiseksi osoitetaan vastuutahot.(s.37, kappale 6) Kouluissa tulee antaa mediakasvatusta, joka mahdollistaa myös käytetyn oppimateriaalin kriittisen tarkastelun. Kouluissa tulee tukea tasapuolisesti kaikkien oppilaiden sukupuoli- ja seksuaali-identiteetin tasapainoista kehitystä. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä tulee koulussa antaa asiallista tietoa niin opetuksessa kuin oppimateriaaleissakin.

Korkeakoulutus ja tutkimus

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää selonteon kirjausta sukupuolentutkimuksen aseman vahvistamisesta ja vakiinnuttamisesta yliopistoissa erittäin tärkeänä. (s. 39, kappale 5) Aiempien hallitusohjelmien tavoite nais- ja sukupuolentutkimuksen aseman vahvistamisesta ei ole toteutunut. Pikemminkin sukupuolentutkimuksen aseman heikentymisestä on havaittavissa merkkejä. *Sukupuolentutkimuksen tilanteesta eri yliopistoissa on tehtävä kattava, valtakunnallinen arviointi. Lisäksi yliopistolain sukupuolivaikutukset tulee arvioida.*

Opettajankoulutuksessa tulee ottaa huomioon, että sukupuolitietoisuuden koulutuksen ja kasvatuksen edistäminen vaatii opettajille annettavaa erikoiskoulutusta sekä perusopinnoissa että täydennyskoulutuksessa.

Työelämä

Talouspolitiikka ja työelämä

Talouspolitiikan sukupuolivaikutuksia tulee arvioida systemaattisesti. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta esittää, että talouspolitiikan tarkastelua sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta vahvistetaan nykyisestä ja konkreettisia tavoitteita ja toimenpiteitä tulee kirjata hallitusohjelmatasoisesti. Talous- ja tasa-arvopolitiikkaa tulee tarkastella myös rinnakkain.

Työurien pidentämiseen tähtäävät toimenpiteet on tehtävä sukupuolitietoisesti. Työuran alussa on kiinnitettävä huomiota sekä nuorten miesten että naisten työmarkkinoille pääsyyn, ja pyrittävä ehkäisemään syrjäytymistä. Työoloja on kehitettävä niin, että työ- ja toimintakyky säilyvät entistä pidempään. Perusteettomat määräaikaiset työsuhteet tulee poistaa. On myös otettava huomioon vanhempainvapaaudistuksen mahdollisuudet tasoittaa sukupuolten välisiä eroja työurien pituuksissa sekä sukupuolten välisten eläke-erojen kaventamisessa.

Köyhyys ja syrjäytyminen koskevat eri tavalla naisia ja miehiä. Köyhyysriski koskee erityisesti eläkeläisiä ja yksinhuoltajia, joista suurin osa on naisia. Toisaalta koulussa heikosti menestyvät, peruskoulun ja myöhemmät opintonsa keskeyttävät ja koulupudokkaat ovat useammin poikia kuin tyttöjä. Köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämistoimien vaikutukset naisiin ja miehiin on tärkeää arvioida etukäteen. *Tasa-arvoasiain neuvottelukunta katsookin, että selonteon linjauksissa olisi nimenomaisesti tullut käsitellä myös köyhyyttä ja syrjäytymistä.*

Maahanmuuttajien kohtaamat ongelmat ovat osittain erilaisia sukupuolen mukaan. Maahanmuuttopolitiikan arviointia sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta tulisikin lisätä. Maahanmuuttajista miehet työllistyvät naisia paremmin ja naiset jäävät miehiä useammin kielikoulutuksen ulkopuolelle.

Samapalkkaisuus

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää erittäin tärkeänä, että samapalkkaisuusohjelmaa jatketaan ja sen toteutumista tehostetaan. Valtion on otettava samapalkkaisuuden edistämässä nykyistä vahvempi rooli ja parannettava erityisesti kuntien mahdollisuuksia työnantajina korottaa naisvaltaisten alojen palkkausta.

Neuvottelukunta katsoo, että samapalkkaisuuden tosiasiallinen edistäminen edellyttää samanarvoisten töiden vertailua yli työehtosopimusrajojen. Palkkatietojen saantia tulee myös helpottaa syrjintää epäiltäessä. Siksi *tasa-arvolain palkkakartoituksia koskevia kirjauksia tulee tarkentaa ja selkiyttää niin, että samanarvoisten töiden vertailu yli työehtosopimusrajojen toteutuu käytännössä.* Yksityisen sektorin palkkatiedot on saatava julkiseksi. Tehokkaasti toimiva palkkatietojen saanti toimisi todennäköisesti syrjivää palkanmuodostusta ennaltaehkäisevänä menettelynä.

Tasa-arvolain perusteluiden mukaan palkkakartoituksen tulee kattaa kaikki työnantajan palveluksessa olevat henkilöstöryhmät. Eri työehtosopimusten noudattamista ei sinänsä voida pitää perusteena sille, että saman työnantajan palveluksessa oleville maksettaisiin samasta tai samanarvoisesta työstä eri palkkaa. Jotta palkkakartoituksella olisi todellisia vaikutuksia, tulee palkkakartoituksesta saatuja tuloksia analysoida ja selvittää palkkaerojen syyt. Analyysin pohjalta tulee käynnistää sukupuolten tasa-arvoa edistäviä toimenpiteitä. Tasa-arvolain toimivuutta käsittelevästä selvityksestä ilmenevän kyselyn mukaan vain 17 % työpaikoista oli tehnyt palkkavertailua yli työehtosopimusrajojen.

Työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen

Vanhempainvapaajärjestelmän uudistus

Nykyistä vanhempainvapaajärjestelmää pitää yksinkertaistaa, sillä nykyisellään se on monimutkainen ja vaikeasti hahmotettava. Nykyinen järjestelmä ei kannusta isiä pitämään perhevapaita ja se syrjii naisia työmarkkinoilla.

Kuten selonteossa mainitaan, isälle ja äidille tarvitaan oma vanhempainvapaajakso. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta esittää *vanhempainvapaajärjestelmän uudistamista ja selkiyttämistä 6+6+6 -mallin mukaisesti*. Kyseessä on THL:n tutkijoiden kehittämä ns. laajennettu Islannin malli, jossa vanhempainvapaasta 6 kuukautta olisi korvamerkitty äidille, 6 kuukautta vanhemmat voisivat sopimuksensa mukaan jakaa keskenään ja 6 kuukautta olisi korvamerkitty isälle. Kokemus isien perhevapaiden pidosta Suomessa ja muissa pohjoismaissa viittaa siihen, että isät käyttävät yleisimmin niitä vapaita, jotka on nimenomaan nimetty isille. Lisäksi isät käyttävät vapaita silloin, jos perhe (lapsi) ne muuten menettäisi. Uudistus siis kannustaisi isiä käyttämään nykytilannetta selvästi pidempää 6 kuukauden vapaajaksoa. Isän puolen vuoden itsenäinen hoitajakso toimisi vankkana perustana isän ja lapsen suhteen rakentumiselle. Tällä saattaisi olla positiivisia vaikutuksia myös erojen ennaltaehkäisyn kannalta ja se todennäköisesti parantaisi myös isien asemaa huoltajuusriidoissa.

Neuvottelukunta toteaa, että vanhempainvapaan kokonaisuudistuksessa on otettava huomioon yrittäjyydestä, määräaikaisista työsuhteista, työttömyydestä ja opiskelusta johtuvat erityistarpeet sekä huomioitava yhden huoltajan perheet. Myös etävanhempien asema on turvattava. Uudistuksen yhteydessä vanhemmuuteen liitettävät oikeudet ja etuudet tulee ulottaa koskemaan yhdenvertaisesti myös samaa sukupuolta olevien pariskuntien perheitä.

Miehet ja tasa-arvo

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää erittäin tärkeänä miehet ja tasa-arvo -teeman nimenomaista tarkastelua selonteossa. Miehillä on keskeinen rooli sekä sukupuolten tasa-arvon edistämisessä että tasa-arvopolitiikan kohteena.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa, että toteutuessaan 6+6+6 –malli parantaisi isien asemaa perheessä ja edistäisi tiiviin suhteen syntymistä lapseen jo vauvaiässä. Tällä saattaisi olla positiivisia vaikutuksia myös erojen ennaltaehkäisyn kannalta ja se todennäköisesti parantaisi myös isien asemaa huoltajuuskiistoissa. Lisäksi vanhemmuutta tukevat palvelut, esimerkiksi neuvolapalvelut, on saatava tukemaan aktiivista isyyttä.

Terveyspalveluja tulee kehittää niin, että ne tavoittavat nykyistä paremmin miehet. Kuten selonteossa mainitaan, terveyspolitiikan valtavirtaistaminen on erityisen keskeistä miesten aseman kannalta. Väkivaltaa käyttäneiden miesten hoito-ohjelmien rahoitus on turvattava.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan mukaan segregaaation purkamisessa on entistä enemmän kiinnitettävä huomiota siihen, kuinka saadaan miehiä valitsemaan naisvaltaisten alojen ammatteja. Nyt huomio on ollut enemmän naisten saamisessa miesvaltaisille aloille ja koulutuksiin.

Naisiin kohdistuva väkivalta, lähisuhdeväkivalta ja ihmiskauppa

Sukupuolistunut väkivalta

Marraskuussa 2010 julkaistun ”Tuhansien iskujen maa. Miesten kokema väkivalta Suomessa.”-raportin mukaan miesten kokeman lähisuhdeväkivalta on yhtä yleistä kuin naisten kokema. Naisille koituvat väkivallan seuraukset ovat kuitenkin huomattavasti vakavampia. Nykyisen kumppanin tekemä väkivalta aiheutti fyysisiä vammoja miehistä 11,9 prosentille ja naisista 27,3 prosentille. Psykkisiä seurauksia aiheutui 9,7 prosentille miehistä ja 35,2 prosentille naisista. Naisiin kohdistuva väkivalta oli useammin toistuvaa kuin miesten kohdalla.

Seksuaalinen väkivalta näyttää raportin perusteella olevan pääasiassa naisiin kohdistuvaa: naisista seksuaalista väkivaltaa on 15 vuotta täytettyään kokenut 18,2% ja miehistä 2,5%. Naisten ex-kumppanit ovat olleet huomattavasti väkivaltaisempia kuin nykyiset. Ero miesten nykyisten ja ex-kumppanien kohdalla on sen sijaan huomattavasti pienempi. Ero väkivallan seurauksissa näkyy myös lähisuhdeväkivallan seurauksena kuolleiden määrissä. Vuosittain 2003-2008 ajanjaksolla lähisuhdeväkivallan uhrina kuoli 23-31 henkilöä, joista miehiä 3-6 ja naisia 20-26.

Vahvistetaan lainsäädännöllisiä keinoja uhrin suojelemiseksi ja väkivallan uusiutumisen ehkäisemiseksi (s.47, kappale 6)

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa, että lähisuhteissa tapahtuneiden väkivallantekojen luonne tulee ottaa nykyistä paremmin huomioon rikoslainsäädännössä ja sen soveltamisessa. 1.1.2011 voimaan tullut rikoslain uudistus (lievä pahoinpitely lähisuhteissa virallisen syytteen alaiseksi) oli erittäin tärkeä, mutta se ei ole riittävä, mikäli tarkoituksena on tosiasiallisesti parantaa lähisuhdeväkivallan uhrin asemaa ja tehostaa puuttumista lähisuhdeväkivallan erityispiirteisiin. Lainsäädäntöä tulee kehittää erityisesti lähisuhdeväkivallan uhrin aseman parantamiseksi. Jotta lähisuhteissa tapahtuville väkivallanteoille tyypillinen toistuvuus, vallan väärinkäyttö ja kontrollointi voitaisiin paremmin ottaa huomioon rangaistuksen mittaamisessa, tulee neuvottelukunnan mukaan säätää lähisuhdeväkivaltaa koskevaa erityislainsäädäntöä (lähisuhdevainoaminen) tai ottaa läheiseen kohdistetun pahoinpitelyn merkitys muutoin huomioon esimerkiksi ankaroittamisperusteena.

Rikoslain 6 luku mahdollistaisi normaalia ankaramman rangaistuksen määräämisen tapauksissa, joissa pahoinpitely kohdistuu heikommissa asemassa olevaan tai muuten huonosti puolustautumaan kykenevään henkilöön. Tätä säännöstä ei käytännössä kuitenkaan ole sovellettu parisuhteissa tapahtuviin pahoinpitelyihin. Pikemminkin käytännössä puolison pahoinpitelystä on päässyt lievemmillä sanktioilla kuin ventovieraaseen kohdistuneesta teosta. Lisäksi parisuhteessa tapahtunutta väkivaltaa on soviteltu, mikä on omiaan heikentämään uhrin asemaa. Sovittelu saattaa myös lisätä väkivallan uhrin riskiä joutua uudelleen puolisonsa väkivallan uhriksi.

Seksuaalirikoksia koskeva lainsäädäntö tulee uudistaa kansainvälisten ihmisoikeusnormien mukaiseksi. Raiskausta ei tällöin määrittele fyysinen väkivalta vaan uhrin suostumuksen puute. Seksuaalirikokset tulee määritellä virallisen syytteen alaisiksi.

Parisuhdeväkivallasta puhutaan yleensä vain miehen ja naisen välisenä. Naisen tai miehen, joka on tullut pahoinpidellyksi samaa sukupuolta olevan puolisonsa toimesta, saattaa olla erityisen vaikeaa löytää tukea. Lisäksi homoseksuaalit pojat ja miehet voivat joutua kunniaväkivallan uhriksi. Homo- ja transfobisia rikoksia ei dokumentoida erikseen eikä niihin puuttumiseksi ole viranomaisten erityisosaamista. Tämä heikentää seksuaalivähemmistöihin kuuluvien naisten ja miesten rohkeutta tuoda kokemansa väkivalta viranomaisten tietoon, koska viranomaisten ei uskota ottavan sitä vakavasti.

Palveluverkosto

Yksinomaan lainsäädäntö, etenkin rikosoikeudellinen, ei ole riittävä keino puuttua sukupuolistuneeseen väkivaltaan. Sekä väkivallan tekijän että uhrin ohjaaminen tukipalveluiden piiriin tulisikin ottaa kiinteäksi osaksi viranomaisinterventiota.

Naisiin kohdistuvan väkivallan vastainen työ on ollut Suomessa projektiluonteista ja sille kohdistetut resurssit ovat olleet täysin riittämättömiä. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa, että sukupuolistuneen väkivallan ennaltaehkäisyyn ja uhrien auttamiseen suunnattujen resurssien tulee olla pysyviä ja riittäviä.

Valtakunnallinen väkivallan vastaisen työn koordinaatioyksikkö on perustettava. Yksikössä tulee olla naisiin kohdistuvan väkivallan vastaista erityisosaamista. Yksikön tehtävänä olisi koordinoita moniammatillista yhteistyötä ministeriöiden ja alueiden välillä. *Ministeriöiden tulee varata riittävät ja tosiasiallisesti tehokkaat resurssit vuonna 2010 julkaistun ja vuoteen 2015 ulottuvan naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelman toteutukselle.* Ohjelman toimenpiteistä useat kohdistuvat yleisesti lähisuuhdeväkivaltaan hyödyttären sukupuolesta riippumatta kaikkia lähisuuhdeväkivallan uhreja. *Jatkotutkimus miehiin ja naisiin kohdistuvasta parisuuhdeväkivallasta on toteutettava vuonna 2013.*

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää ensiarvoisen tärkeänä, että väkivallan uhreille ja tekijöille suunnattua valtakunnallista auttamisverkostoa kehitetään pitkäjänteisesti ja palveluiden tuottamiseen varataan tosiasiallisesti riittävät resurssit. Esimerkiksi Suomen selkeästi alimitoitettu turvakotiverkosto tulee laajentaa vastaamaan Euroopan neuvoston suosituksia, joiden mukaan Suomessa tulisi olla noin 500 turvakotipaikkaa. Turvakoteja on tällä hetkellä 21 (noin 100 turvakotipaikkaa), joista melkein puolet on Etelä-Suomessa. Suomeen on saatava myös salaisia ja esteettömiä turvakoteja. Turvakodeissa on otettava huomioon myös erityisryhmien, kuten esimerkiksi maahanmuuttajanaisten ja vammaisten naisten tarpeet. Väkivaltaa käyttäneiden miesten ja naisten hoito-ohjelmien rahoitus on turvattava. Lisäksi maksuton ympärivuorokautinen puhelinpäivystys väkivallan uhreille on toteutettava pikimmiten.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa poliiseille, syyttäjiille ja tuomareille annettavan koulutuksen tärkeyttä lähisuhteissa tapahtuneen sukupuolistuneen väkivallan erityispiirteiden tunnistamiseksi ja siihen liittyvän tekijän uhriinsa kohdistaman vallankäytön havaitsemiseksi. Myös muiden ammattikuntien kuten lääkärin ja terveydenhoitohenkilökunnan valmiuksia väkivallan puheeksi ottamiseksi potilaan kanssa on järjestelmällisesti lisättävä. Lisäksi terveydenhuollossa olisi tärkeää ottaa valtakunnallisesti käyttöön pahoinpitely- ja kehokarttalomakkeisto (PAKE-lomakkeisto), mikä parantaisi uhrin oikeusturvaa.

Väkivalta ja maahanmuuttajanaiset

Maahanmuuttajanaisten kohtaamasta väkivallasta ei ole kattavaa tutkimustietoa. Poliisitilastojen mukaan maahanmuuttajanaiset raportoivat väkivallasta kaksi kertaa valtaväestön naisia useammin. Turvakoteihin maahanmuuttajanaiset hakeutuvat yhdeksän kertaa useammin kuin valtaväestöön kuuluvat naiset. Maahanmuuttajanaiset saattavat tarvita myös erityispalveluita saadakseen apua väkivallan uhrina. Esteinä avun saamiselle saattaa olla esimerkiksi maahanmuuttajanaisten kielitaidottomuus. Puutteelliset tiedot saatavilla olevasta palvelujärjestelmästä sekä Suomen lainsäädännön takaamista oikeuksista, velvollisuuksista ja mahdollisuuksista, ovat yleisiä esteitä avun saannille. Maahanmuuttajanaisiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteiden tunnistamista ja uhrien auttamista tulee kehittää systemaattisesti. Viranomaisten tulee osata aktiivisesti tunnistaa esimerkiksi kunniaväkivalta ja tyttöjen sukuelinten silpominen naisiin kohdistuvaksi väkivallaksi.

Seksin ostoa koskevan lain toimivuutta seurataan (s.48, kohta 9)

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää 2006 säädettyä seksin oston osittaista kriminalisointia oikeasuuntaisena, mutta riittämättömänä. Nykyinen lainsäädäntö on osoittautunut tehottomaksi, sillä osittainen seksin oston kriminalisointi on tahallisuusvaatimuksineen vaikeasti valvottava. Laki on ongelmallinen kompromissi, jonka tehokasta täytäntöönpanoa varjostavat ilmeiset näyttö-ongelmat. Poliisin on usein mahdotonta löytää todisteita siitä, että seksin ostaja on tiennyt paritustoiminnasta tai ihmiskaupasta. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää tällaista tietoisuusvaatimusta lain tarkoituksen vastaisena. Nykyisin seksin ostajan kannattaa pysyä mahdollisimman tietämättömänä asioiden oikeasta tilasta, jos hän haluaa välttää rikosoikeudellisen vastuun. Lisäksi poliisi ei ole kyennyt aliresursoinnin ja/tai priorisoinnin vuoksi tehokkaasti tutkimaan seksin ostoon liittyviä tapauksia. On ilmeistä, että *täydellisellä seksin oston kriminalisoinnilla voitaisiin nykyistä tehokkaammin puuttua prostituutiota ja ihmiskauppaa ylläpitävään kysyntään ja vauhdittaa myönteistä asennemuutosta yhteiskunnassa.*

Ihmiskaupparaportoijan suositusten toteuttaminen

Ihmiskaupparaportoijan mukaan auttamisjärjestelmiin ohjautuminen ei toimi odotetusti. Uhreja avun piiriin ohjautuu vähän eikä prostituutiosta juuri lainkaan. Ihmiskaupan uhrien oikeuksien toteuttaminen ja uhrien suojelu, sekä ihmiskaupan torjunta tulee olla ihmiskaupan vastaisen työn keskiössä. Tällöin on kiinnitettävä huomiota nykyistä kattavampaan resursointiin, koulutukseen sekä yleisen asenneilmapiirin muokkaukseen. *Ihmiskaupparaportoijan raportissaan laatimat toimenpide-ehdotukset on toteutettava pikimmiten. Toimenpiteille tulee osoittaa vastuutahot ja toimien toteuttamiseksi on annettava tosiasiallisesti riittävät resurssit.*

Ihmiskaupan auttamisjärjestelmä on ulotettava koskemaan myös parituksen kohteena olleet henkilöt (s.47, kohta 8)

Valtaosa Suomessa *tunnistetusta* ihmiskaupasta on työperäistä. Ihmiskaupparaportoijan mukaan tältä osin Suomen tilanne poikkeaa muista Euroopan maista, joissa ihmiskaupan valtailmiö on prostituutiotarkoituksessa käyty naiskauppa. Ihmiskauppa liittyy kuitenkin monilta osin myös Suomessa prostituutioon ja paritukseen. Ongelmana mitä ilmeisimmin Suomessa on, että ihmiskauppatapauksia ei tunnisteta tehokkaasti viranomaisten resurssien ja koulutuksen vähyyden vuoksi. Toisaalta prostituutioon ja paritukseen liittyvistä mahdollisista ihmiskaupparikoksista on saatettu antaa tuomioita pelkinä paritusrikoksina. Tällöin uhrit eivät pääse auttamisjärjestelmään ja he ovat oikeudenkäynnissäkin pelkästään todistajan asemassa. *Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kannattaa selonteossa esitettyä ihmiskaupan auttamisjärjestelmän ulottamista koskemaan myös parituksen kohteena olleet henkilöt.*

Prostituutiosta irtautumiseen tähtäävä Exit-työ (s.46, kohta 5.)

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää tärkeänä, että prostituutiosta irtautumiseen tähtäävää työtä kehitetään järjestelmällisesti ja sille suunnataan riittävät resurssit. Prostituutiosta irtautumistyötä tulee kehittää siten, että auttamisjärjestelmä saataisiin kattavaksi ja prostituutiosta irtautumisen kynnystä voitaisiin käytännössä laskea tarjoamalla taloudellista ja moniammatillista tukea. Prostituutiosta irtautumiseen tähtääviä tukipalveluita tuleekin määrätietoisesti kehittää ja niiden resursointi on oltava tosiasiallisesti tehokasta.

Tasa-arvoselonteon seuranta

Ensimmäinen tasa-arvoselonteko pitää sisällään useita kunnianhimoisia tasa-arvokirjauksia, jotka toteutuessaan olisivat ilmeisiä edistysaskeleita sukupuolten välisen tasa-arvon tavoittelussa. Tasa-

arvoasiain neuvottelukunta korostaakin, että hallituksen laatimien tasa-arvotavoitteiden toteutumista tulee seurata systemaattisesti. Lisäksi tasa-arvoselonteko tulisi toteuttaa säännöllisesti.

Hannele Varsa
pääsihteeri